

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Інформаційно-освітні програми щодо поведження із твердими побутовими відходами, електронним та електричним обладнанням (досвід країн ЄС)

Інформаційна довідка,
підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит
Комітету Верховної Ради України

Європейський інформаційно-дослідницький центр створено з метою надання народним депутатам України інформації, яка може бути використана ними у законотворчій діяльності. Діяльність Європейського інформаційно-дослідницького центру здійснюється в рамках програми USAID "Рада: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво", що виконується Фондом "Східна Європа". Більше про центр на сайті <http://euinfocenter.rada.gov.ua/>

Поточна ситуація з твердими побутовими відходами в Україні, ЄС

Рівень переробки *твердих побутових відходів (ТПВ)* в Україні складає лише 7-8% (2014 рік). Таким чином, більше 90% ТПВ направляється на полігони і несанкціоновані звалища. Обсяги ТПВ в Україні мають тенденцію до зростання, незважаючи на зниження чисельності населення. Темпи зростання обсягів відходів складають 4-5% в рік. З 2000 р. по 2010 р. річний об'єм ТПВ зріс на 70%.

У країнах ЄС щорічно переробляється близько 61 млн тон ТПВ. При цьому рівень переробки різниться між країнами: від практично повної відсутності переробки до майже 100% переробки в окремих країнах.¹

Рівень переробки ТПВ в деяких країнах ЄС, %

Німеччина	99,6
Австрія	99,3
Бельгія	98,7
Франція	69
Італія	52
Іспанія	45
Хорватія	6
Болгарія	1

Наприкінці 2016 року Європейський Союз прийняв рішення: до 2020 року у ЄС перероблятимуть 50% усіх відходів, а сміття сортуватимуть на чотири обов'язкові фракції: скло, папір, метал та пластик, а також рештки продуктів. Кожна фракція матиме свій колір. Відтак протягом 2017 року у кожному місті ЄС мають встановити нові контейнери, а також провести *інформаційну кампанію, що сприятиме покращенню сортування відходів та їх переробці.*²

Інформаційно-освітні програми щодо поводження з ТПВ

У зарубіжних країнах схема первинного сортування, збирання, транспортування і переробки відходів передбачає обов'язкову інформаційну підтримку. Види подібної підтримки можуть бути різними:

- **Інформаційні брошури** та інші **друковані матеріали** поширюються у будинках, офісах, державних установах тощо. У таких матеріалах містяться докладні інструкції із сортування відходів, дані про ємкості для їх збирання, про способи і час вивезення; також подаються адреси пунктів збирання небезпечних та

¹ ТБО в Україні: потенціал розвитку / Международная финансовая корпорация — <http://www.ifc.org>

² Кожен є відповідальним за своє сміття — <http://bit.ly/2pokuDp>

великогабаритних відходів; даються рекомендації з компостування органічних відходів; зазначаються координати відповідних довідкових служб та урядових установ.

- **Спеціалізовані інформаційні служби («зелені офіси»).** Такі служби можуть бути організовані регіональною або муніципальною владою, а також спеціальними громадськими організаціями. Вони діють або як *телефонні інформаційні пункти*, або як *інформаційні центри*. Інформаційні центри працюють із населенням, організовують лекції і практичні заняття для школярів та вихованців дитячих садків; можуть організовуватися заняття для підприємств.

Інформаційно-освітні програми мають проводитися з **метою підвищення рівня екологічної культури та залучення населення до підтримки роботи систем поводження з ТПВ**. Такі заходи мають чотири компоненти:

1. Кампанії у засобах масової інформації.
2. Кампанії з підвищення поінформованості населення у місцях проживання.
3. Кампанії в освітніх закладах.
4. Видання матеріалів щодо поводження з ТПВ.

Інформувати населення можна за допомогою:

- соціальної реклами в засобах масової інформації та зовнішньої реклами
- візуальної інформації про технології та засоби поводження з відходами на прикладі проектів в інших країнах і регіонах
- проведення навчальних курсів і семінарів (в тому числі для освітніх установ)
- реалізації пілотних програм і демонстраційних проектів

Фінансування подібної інформаційної підтримки відбувається за рахунок державних та муніципальних програм, міжнародних програм тощо.

Приклади інформаційно-освітніх програм: Республіка Польща

До вирішення проблеми з відходами у Польщі підійшли комплексно. Щорічно виділяються кошти як для навчання школярів, так і для проведення інформаційних кампаній. У 2013 році держава передала усі повноваження, пов'язані з відходами, органам місцевого самоврядування. Відтоді саме **місцева влада** у Польщі відповідає за вивезення сміття, реалізацію директив ЄС та **проведення інформаційних кампаній**. Інформаційні кампанії проводять:

- навчальні заклади
- муніципалітети

- неурядові організації
- приватні компанії

Часто вони співпрацюють з метою ефективного використання фінансових ресурсів.

Проект «Еко-Сянок – підвищення екологічної обізнаності жителів міста»³ мав на меті інформувати громадськість про поводження з відходами та формувати екологічну культуру. Основною цільовою групою проекту були **діти та підлітки** (дитячі садки, початкові школи, середні школи). У школах проводилися **екологічні уроки**, поширювались **брошури**. На сайті [проекту](#) для дітей було розміщено **гру «Еко-тур»**, в яку можна грати як онлайн, так і завантажити на електронні носії.

Ще однією важливою цільовою групою стали **представники державних установ** та інших закладів, які впливають на заохочення громадськості проводити розподіл відходів. Такі заходи як **екологічний сімейний пікнік**, **зелені школи** та **екотури** привернули увагу людей різного віку. Партнером проекту став норвезький муніципалітет Іннерой, з яким було налагоджено співпрацю з метою обміну досвідом. Відбулися взаємні візити місцевих чиновників, викладачів і студентів.

У 2015 році у м. Яроцін відкрився **комунальний завод із сортування та переробки сміття**. Сміттєзавод проводить **інформаційні кампанії** серед місцевого населення: розповсюджує брошури, які розповідають про доцільність сортування відходів за видами, проводить екоуроки у школах та екологічні акції зі збору сміття у лісах. Окрім того, раз у квартал підприємство організує збір габаритних відходів: старих меблів, техніки, будматеріалів. Оголошення з конкретною датою та адресою заздалегідь розміщують в Інтернеті, біля магазинів та в інших публічних місцях.

Проект «Чистий Краків – краще життя»⁴ Метою проекту було підвищення рівня інформованості та знань жителів щодо охорони навколишнього середовища і поводження з відходами. Проект було реалізовано з 2009 р.

³ Eko Sanok — <http://eko-sanok.com.pl/pl/informacja-o-projekcie/eko-sanok>

⁴ Czysty Kraków Lepsze Życie — <http://www.ekocentrum.krakow.pl/583,a.czysty-krakow-lepsze-zycie.htm>

по 2011 р. У рамках проекту проводились семінари, конкурси, заходи на відкритому повітрі. Краків також відомий своїм нестандартним підходом до сортування відходів у зв'язку із проведенням щорічного **Festiwal Recyklingu**.⁵ Ця подія привертає увагу гостей міста, які можуть ознайомитися з новітніми технологічними рішеннями щодо управління ТПВ. Особливістю фестивалю є скульптури, зроблені з перероблених матеріалів.

- Основним елементом кампанії став сайт [Ekocentrum](#), який надає інформацію про поводження з відходами та утилізацію сміття.
- Під час проекту було проведено еко-уроки у 30 школах міста.
- Особливістю цього проекту став запуск **безкоштовної гарячої лінії**.
- Проводилося навчання для вчителів, представників організацій з охорони навколишнього середовища та представників влади.
- У 2010 році було проведено три конференції щодо утилізації відходів та екологічної освіти.
- Відбулася навчальна поїздка до Норвегії (15 представників від міста ознайомились із досвідом Норвегії щодо поводження з ТПВ)⁶

У рамках проекту *Czysty Kraków – Lepsze Życie* було підготовлено:

- 35 тис. тематичних брошур, які поширюються під час екологічних акцій, та в інформаційних пунктах.
- 3,5 тис. плакатів про проблеми з навколишнім середовищем, сортування сміття, правильне поводження із твердими побутовими відходами.
- Розвиваючі книги для різних вікових груп (дитячі садки, початкові та середні школи).
- Придбання контейнерів для окремих шкіл (800 шт.).
- Запущено три рекламні ролики.

Проект фінансувався з програм ЄС. Також фінансова підтримка була надана муніципалітетами Ісландії, Ліхтенштейну та Норвегії в розмірі 398,2 тис. євро.

Загальна сума витрат за проектом склала 468,7 тис. євро.⁷

Румунія

Для підвищення поінформованості громадян у Румунії проходять екологічні акції, поширюються брошури та плакати *про поводження із ТПВ, електронним*

⁵ Krakowski Festiwal Recyklingu — <http://bit.ly/2q1MVZB>

⁶ Działania w ramach projektu Czysty Kraków — Lepsze Życie

⁷ Czysty Kraków Lepsze Życie — http://www.ekocentrum.krakow.pl/583,a_czysty_krakow_lepsze_zycie.htm

і електричним обладнанням, батареями. Успіх таких проектів часто залежить від співпраці з іншими організаціями. Це можуть бути природоохоронні органи, державні органи, муніципалітети, постачальники послуг, навчальні заклади, медіа-партнери, громадські організації тощо.

Проект «Велика утилізація» («Marea debarasare»). Проект було проведено спільно з Міністерством охорони навколишнього середовища та територіальними органами з охорони навколишнього середовища. Метою проекту було **інформування громадян** щодо поводження з електронним та електричним обладнанням, батареями.⁸

Проект проходив на **національному рівні** з 2007 р. по 2009 р. Через новизну проект у 2007 був відносно успішним. Наступні акції пройшли з помітними результатами. Вже восени 2008 року було зібрано 400 тон відходів.⁹

Національний проект «Зробимо Румунію чистою» («Mentine Romania Curata») було запуснено в серпні 2011 року, тривав до грудня 2012 року. Мета проекту — інформування про проблеми поводження з відходами. Проект фінансувався з коштів **Фонду навколишнього середовища (Fondul pentru Mediu)**.¹⁰ У рамках проекту було:

- створено сайт www.mentineromaniacurata.ro, де розміщено інформаційні матеріали та поточні актуальні події;
- проведено еко-уроки у школах, органах державного управління та відкриті уроки для громадськості;
- організовано табори екологічної освіти для студентів;
- підготовлено брошури, аудіо та відеоматеріали по темі.

Регіональний проект «Збір ламп, батарей і використаних стільникових телефонів» (Colectare selectivă de becuri, baterii și telefoane mobile uzate) проводився у школах і муніципалітетах в шести округах у співпраці з GreenWEEE.¹¹ Основними напрямками проекту були:

- інформування студентів, викладачів та співробітників муніципалітетів щодо поводження із відходами (лампи, батареї, стільникові телефони);
- забезпечити збір освітлювального обладнання, телефонів, батарейок.

⁸ Strategia de educare a cetățenilor cu privire la colectarea selectivă a fluxurilor speciale de deșeuri — <http://www.agir.ro/buletine/1614.pdf>

⁹ Deșeuri de echipamente electrice și electronice — <http://www.deseurielctrice.ro/>

¹⁰ Fondul pentru Mediu — <http://www.afm.ro/>

¹¹ GreenWEEE — <https://www.greenweee.ro/en/>

Проект реалізовувався у **94 школах і коледжах**; **71 муніципальних органах** в шести округах. У 165 установах були встановлені понад **430 контейнерів** для роздільного збору батарейок і лампочок. У школах було розповсюджено 10 тис. листівок про поводження із відходами.

Угорщина

Освітні заходи щодо захисту навколишнього середовища та поводження із відходами починаються ще в дитячому садку. За останні роки кілька сотень вихователів дошкільних закладів взяли участь у навчальних тренінгах, де було представлено **настільну гру та підручники для дітей** (для кожної вікової групи) про поводження із ТПВ.¹² Підручники розроблені за участі Міністерства освіти.¹³ Також у країні працюють так звані «**зелені дитячі садки**», які координує сайт www.zoldovoda.hu. Для середніх шкіл доступна більш широка версія навчального пакету.¹⁴

В Угорщині працює **Альянс скорочення відходів**¹⁵. Він реалізує програми щодо поводження із твердими побутовими відходами. Наприклад, програма «**Про відходи**» виділяє локальні, регіональні, національні проблеми і надає рекомендації щодо зменшення кількості небезпечних відходів, запобігання утворенню відходів. Альянс також організовує громадські приймальні, проводить зустрічі у навчальних закладах, видає щоквартальний журнал та щотижневий електронний бюлетень.¹⁶

Протягом осені 2012 року в країні проходила **Національна кампанія з роздільного збирання відходів для просування**. У двадцяти муніципалітетах пройшли заходи для учнів та жителів, основною метою яких було навчання дітей щодо роздільного збору сміття. Для дітей проводилися спеціальні уроки та ігри.¹⁷

¹² <https://www.eea.europa.eu/soer/countries/hu/waste-national-responses-hungary>

¹³ Tankönyv — <http://www.kvvm.hu/szakmai/hulladeggazd/oktatas/tankonyv.html>

¹⁴ www.hulladek-suli.hu

¹⁵ HuMusz — <http://www.humuszu.hu/>

¹⁶ HuMuSz Waste Reduction Alliance — <http://humusz.hu/nullahulladek/complete-life-zero-waste/4656>

¹⁷ Országos kampány a szelektív hulladékgyűjtés javulásáért — <http://www.szelektivinfo.hu/sajtoszoba/70-orszag-os-kampany-a-szelektiv-hulladeggyujtes-j-avulasaert>

Чеська Республіка

Інформаційна кампанія «Сортування відходів» (Třídění odpadů) стартувала у грудні 2003 р. і тривала три роки. Основними компонентами кампанії були: телевізійні ролики, брошури, заходи в регіонах. **Мета кампанії** – збільшення участі населення у сортуванні відходів.

Відстеження ефективності кампаній:

- **Опитування жителів.** Моніторинг ставлення населення до поводження з відходами (чи сортують відходи, яка інформація є затребуваною).
- **Аналіз ефективності комунікаційної кампанії.** Регулярне спостереження (по кожній хвилі кампанії) щодо ефекту реклами, які комунікаційні канали були найбільш ефективними та масовими тощо.

Перше оцінювання ефективності комунікаційних кампаній пройшло в кінці березня 2004 року з такими результатами: знає про рекламу сортування відходів 34% населення (тобто, знають конкретні теми кампанії, її слоган і фокус); 47% з тих, хто знає про кампанію, вже зробили конкретні кроки щодо сортування відходів.¹⁸

У рамках кампанії проводилися **«Кольорові дні» («Barevné dny»)**. Це заходи, які відбулися у близько 50 чеських міст. Вони проводилися за підтримки місцевої влади у парках і на площах. **Метою було інформування дітей та дорослих** про сортування відходів. Складовою частиною програми були спеціальні ігри для дітей. Наприклад, гра для дітей віком 6-12 років «Максі Доміно» (складання відповідно до видів відходів і контейнерів).

Литовська Республіка

Протягом 2016-2017 навчального року Литва долучилася до **міжнародної кампанії «Менше сміття» («Mažiau šiukšlių»)**. Програму координує громадська екологічна організація **Литовський зелений рух (Lietuvos žaliųjų judėjimas)**¹⁹ за підтримки **Фонду екологічної освіти (Foundation for Environmental Education)**. Цей проект направлений на заохочення дітей очистити навколишнє середовище та підвищити рівень екологічної обізнаності. **Основні цілі кампанії:**

¹⁸ Informace pro novináře kampaň „Třídění odpadů“ — <http://bit.ly/2pwf0r9>

¹⁹ Lietuvos žaliųjų judėjimas — <http://www.zalieji.lt/>

- підвищення обізнаності про вплив відходів на навколишнє середовище;
- розширення знань учнів і покращення практичних навичок для того, щоб зменшити кількість відходів;
- заохочення до належного поводження з відходами;
- удосконалення системи управління відходами в освітніх установах;
- надати довідкову інформацію про поводження із ТПВ;
- сприяти співпраці з іншими навчальними закладами;
- активне залучення місцевої громади для вирішення проблеми відходів²⁰.

Інформацію підготувала Анастасія Паршикова,
аналітик Європейського інформаційно-дослідницького центру
<http://euinfocenter.rada.gov.ua/>

²⁰ 2016-2017 m.m. tarptautinėje „Mažiau šiukšlių“ kampanijoje dalyvauja 25 Lietuvos švietimo įstaigos —
<http://bit.ly/2ph6sls>